

1

Põhiseadusliku Assamblee

esimene istung

13. septembril 1991

A. Rüütel: Kõik on asunud oma kohtadele. Palun kõiki Assamblee liikmeid end registreerida. Kohal on 50 liiget. Puudub 10.

Austatud kõrge koda! Lugupeetud daamid ja härrad! Veebruaris 1937 kogunes siinsamas saalis oma esimesele istungile Rahvuskogu ning asus välja töötama Eesti Vabariigi teist põhiseadust. Tollane riigivanem Konstantin Päts märkis oma avakõnes, et ei ole suuremat võimu ühel vabal rahval, kui luua iseseisvalt ja vabalt oma riigi põhiseadust, seadust, mis on piiriks ja aluseks kõikidele teistele seadustele: valitsusvõimudele, kohtutele õigusemõistmises, rahva seltskondliku elu ja majanduse korraldamises. Täna alustame me tööd uue põhiseaduse koostamiseks. Eesti Vabariigil on kasutada oma kahe esimese konstitutsiooni kirjasõna ja faktiline kogemus nende elluviimisel. Seljataga on pool sajandit kestnud okupatsioonija ränkkrasked õppetunnid. Meie kasutuses on loomulikult kogu muu maailma saavutused riikluse arendamisel. Täna võib siinkohal märkida meie juristide tööd, kes juba mõnda aega on tegelnud põhiseaduse eelnõude koostamisega. Paljudes küsimustes on meil nüüd kasutada õigusteadlaste poolt läbitöötatud erinevaid variante. Põhiseadusliku Assamblee ainus ülesanne on välja töötada Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu. Selle esitamise tähtaeg on teatavasti 15. november 1991. Projekti edasise saatuse kohta ütleb siis oma sõna rahvas. Uue põhiseaduse väljatöötamisel tuleb meil teha rida poliitilisi otsuseid, mis kujunevad eelnõu aluseks, määravad selle selgroo. Paraku pole poliitiliste kompromisside kunst meil veel kuigi arenenud. Ehkki näiteks omandireformi ja 20. augusti otsuse väljatöötamine kinnitavad hea tahte pealejäämise lootust küllaltki veenvalt. Põhiseaduse normid peavad välja kasvama Eesti tegelikkusest ja me ei saa mehaaniliselt kopeerida võõrast kogemust või lähtuda ainult abstraktsetest teaduslikest skeemidest. Võimude tasakaalustamiseks ja demokraatia kindlustamiseks on vaja

põhiseaduses vältida erinevate võimukeskuste domineerimist. Eelkõige peaksime me Eestis arukalt välja arendama võimude lahususest lähtuvalt parlamendi, valitsuse ja riigipea funktsioonid, ning kujundama sõltumatu kohtusüsteemi. Pole kahtlust, et me peame lähtuma kõige kaasaegsematest inimõiguste käsitlestest. Rikkus ju okupatsioonirežiim neid Eesti rahva suhtes nii kaua ja nii ulatuslikult, et me teame vabaduse ja inimeste õiguste hinda. Uus põhiseadus peab tagama seaduslikkuse ja korra, kodanike õiguste ja seaduslike huvide kaitse. Väga tõsiselt peame me suhtuma kohaliku omavalitsuse seisundi määratlemisse. Loodan, et Assamblee võtab tiheda kontakti omavalitsusorganitega ja kaasab nad põhiseaduse väljatöötamisse. Omavalitsusorganid on ühelt poolt osa kogu riiki hõlmavast haldussüsteemist, teiselt poolt aga peavad nad olema iseseisvad paljude küsimuste lahendamisel. Omavalitsusorganite liitude ettepanekud väärivad selles osas kindlasti tähelepanu. Eesti ees seisvate väga tõsiste poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete probleemide lahendamiseks on väga vaja hästitoimivat demokraatlikku mehhanismi. Augustisündmused näitasid Eesti demokraatia teatud küpsust, putshi vastu astumisel täitsid oma rolli seaduslikud võimuorganid ja rahvamasside tegevus ei muutunud pea kuskil seadusi eiravaks anarhiaks. Samas on kätte jõudmas aeg, kus kõik võimu- ja valitsemisorganid, ühiskondlikud organisatsioonid ja kodanikud peavad lähtuma rahva tahet väljendavast uuest põhiseadusest. Meie vabadusürituses on igaühel neist olnud oma osa ja loomulikult kuulub kõigile tänu tehtu eest. Tehtu kinnituseks on Ülemnõukogule ja tema poolt nimetatud valitsusele saanud osaks kümnete maailmariikide tunnustus ja meiega seatakse sisse täieulatuslikke suhteid. Ka sellel perioodil, mil töötab Assamblee, peab jätkama energilist tegevust iseseisvumise kindlustamisel. Seetõttu ei tähenda Põhiseadusliku Assamblee tegevusse astumine kellegi tööpinge langust või volituste vähenemist. Koorem aga kasvab järsult ja seetõttu tahaksingi soovida jõudu rahva ootustele vastava põhiseaduse projekti koostamisel. Täna.

Ma annaksin nüüd sõna Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Konsistoriumi assessorile härra Villu Jürjole.

V. Jürjo: Kui Taavet oled sa seisnud Koljati ees,

13. sept.
3. kl.

Eestimaa, ilma raudrüü ja mõõgata, saatjaks vaid kindel teadmine, et Jumal on sulle valmistanud võidu, ja see julgus, millega sa oled seisnud, on saanud palga. Aastakümneid on Eestimaa rahva hulgas liikvel olnud teadmine, et ühegi püssipauguta on vaenuväed meie maale tulnud ja ilma ühegi püssipauguta peavad nad kord jälle ära minema. Selle ettekuulutuse täidminekut oleme me nüüd tohtinud oma silmaga näha. Ja kinnitagu see meie usku. Kuid nõnda kui Taavet peale võitu pidi palju nägema vaeva, enne kui kuningriik tema kätte anti ja enne kui seda ehitama ja valitsema sai hakata, nõnda seisab meie rahval ees veel palju tööd, palju enese läbikatsumise tunde, enne kui me võime lõplikult kindlad olla selles, et see maa, mis meil on, on tõepoolest ja lõplikult vaba.

Ma tahaksin, et me meenutaksime seda, et meie maa on eriline maa - Maarjamaa. Ja me ei pea unustama, et mitte meie jõud või osavus ei ole seda meie kätte andnud, vaid see vabadus, mille lävel me seisame, on meile antud ülevalt. Ja nüüd peame me olema veendunud selles, et kui me oma riigi heaks künname pikki vagusid, ei jäta Jumal meid abita.

Piiblist tahan lugeda apostel Pauluse II kirjast korintlastele meie õnnistuseks ühe salmi, sest Jumal, kes ütles, paistku valgus pimeduses, on see, kes on hakanud paistma meie südames, et tekiks tunnetuse valgus Jeese Kristuse isikus olevas Jumala aus. Ja kui me mõtleme, et pühakirjas on öeldud, et tõde teeb meid vabaks, siis peame mõtlema täna, et kuigi igapähe meil on oma tõde, siis on olemas üks igavene absoluutne tõde, mis on üle meie kõigi isiklikest tõdedest. Ja selles tões tahame panna aluse meie riigile. Selle tõe kui seemne külvata oma kodumaa mulda, et võrsuks õiguse vili.

Palvetame.

Taevane Issand ja Kuningas, me täname, et sinu töötused on täitunud ja sinu valgus on pimeduse muutnud päevaks. õnnista meid, anna armastust isekeskis ja tõsta meid kõrgemale sellest, mis meid lahutab. Me täname sind selle üksmeele lootuse eest, mis meid on kokku toonud idast ja läänest, et selle maa ja selle rahva heaks täita oma kohust.

Meie Isa, kes Sa oled taevas, pühitsetud olgu Sinu nimi, Sinu riik tulgu, Sinu tahtmine sündigu nagu taevas nõnda ka maa peal. Meie igapäevast leiba anna meile tänapäev ja anna

Eestimaa, ilma raudrüü ja mõõgata, saatjaks vaid kindel teadmine, et Jumal on sulle valmistanud võidu, ja see julgus, millega sa oled seisnud, on saanud palga. Aastakümneid on Eestimaa rahva hulgas liikvel olnud teadmine, et ühegi püssipauguta on vaenuväed meie maale tulnud ja ilma ühegi püssipauguta peavad nad kord jälle ära minema. Selle ettekuulutuse täidminekut oleme me nüüd tohtinud oma silmaga näha. Ja kinnitagu see meie usku. Kuid nõnda kui Taavet peale võitu pidi palju nägema vaeva, enne kui kuningriik tema kätte anti ja enne kui seda ehitama ja valitsema sai hakata, nõnda seisab meie rahval ees veel palju tööd, palju enese läbikatsumise tunde, enne kui me võime lõplikult kindlad olla selles, et see maa, mis meil on, on tõepoolest ja lõplikult vaba.

Ma tahaksin, et me meenutaksime seda, et meie maa on eriline maa - Maarjamaa. Ja me ei pea unustama, et mitte meie jõud või osavus ei ole seda meie kätte andnud, vaid see vabadus, mille lävel me seisame, on meile antud ülevalt. Ja nüüd peame me olema veendunud selles, et kui me oma riigi heaks künname pikki vagusid, ei jäta Jumal meid abita.

Piiblist tahan lugeda apostel Pauluse 11 kirjast korintlastele meile õnnistuseks ühe salmi, sest Jumal, kes ütles, paistku valgus pimeduses, on see, kes on hakanud paistma meie südames, et tekiks tunnetuse valgus Jeesuse Kristuse isikus olevas Jumala aus. Ja kui me mõtleme, et pühakirjas on öeldud, et tõde teeb meid vabaks, siis peame mõtlema täna, et kuigi igäühel meil on oma tõde, siis on olemas üks igavene absoluutne tõde, mis on üle meie kõigi isiklikest tõdedest. Ja selles tões tahame panna aluse meie riigile. Selle tõe kui seemne külvata oma kodumaa mulda, et võrsuks õiguse vili.

Palvetame.

Taevane Issand ja Kuningas, me täname, et sinu töötused on täitunud ja sinu valgus on pimeduse muutnud päevaks. õnnista meid, anna armastust isekeeskis ja tõsta meid kõrgemale sellest, mis meid lahutab. Me täname sind selle üksmeele lootuse eest, mis meid on kokku toonud idast ja läänest, et selle maa ja selle rahva heaks täita oma kohust.

Meie Isa, kes Sa oled taevas, pühitsetud olgu Sinu nimi, Sinu riik tulgu, Sinu tahtmine sündigu nagu taevas nõnda ka maa peal. Meie igapäevast leiba anna meile tänapäev ja anna

5

meile andeks meie võlad, nagu meie andeks anname oma võlglastele ja ära saada meid kiusatusse, vaid päästa meid ära kurjast, sest Sinu päralt on riik ja vägi ja au, igavesti. Ja meie Issanda Jeesuse Kristuse nimel tahan ma paluda õnnistust sellele Põhiseaduslikule Assambleele, igale üksikule siinviibijale ja sellele maale ja rahvale, kelle esindajateks ja kelle pärast me siia oleme tulnud kokku, ma tahan seda paluda Aaroni õnnistussõnadega.

Issand, õnnista ja hoia meid, Issand, lase oma pale paista meie peale ja ole meile armuline, Issand, tõsta oma pale meie üle ja anna meile rahu. Püha Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel. Aamen.

A. Rüütel: Lugupeetud Assamblee liikmed! Teie laudadel on lühike ametitöötuse tekst, mille lausumisega ja allakirjutamisega me võtame endale kohustuse talitada selles töötuses esitatud viisil. Ma loen selle töötuse teksti teile ette.

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee liikme ametitöötus.

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee liikmena annan endale aru, et minu poole vaatavad tulevased sugupõlved aegadest, mil mind enam pole. Minu tööd põhiseaduse loomisel vaeb ajalugu ja mitte kaasaeg. Astudes üle Põhiseadusliku Assamblee läve jätan seljataha eelneva päeva poliitika. Seisan üksi oma südametunnistuse ees ja püüan olla ajaloo vääriline.

Kes peab võimalikuks töötusega ühineda, kirjutab sellele tekstile alla ja toob siia sellele lauale.

Me võime jätkata oma tööd. Assamblee töö juhtimiseks on vaja valida Assambleed juhtiv isik või organ. Assamblee istungi ettevalmistuse käigus pidas meie tänase istungi üle nõu rühm Assamblee liikmeid mõlemast meid siia valinud kogust. Seal arvati, et Assambleele peaks valima lisaks juhatajale ka kaks abijuhatajat. Tehti ettepanek valimised läbi viia võimalikult lihtsa mudeli järgi, see tähendab: igal Assamblee liikmel on valimisel üks hääl. Kõige enam häáli saanud kandidaat saab Assamblee juhatajaks, teise ja kolmanda häältearvu saanud kandidaadid saavad vastavalt esimeseks ja teiseks abijuhatajaks.

Kuidas te arvate, kas selline ettepanek, mis mõlema kogu esindajate poolt on välja pakutud, on vastuvõetav või on

6

teisi ettepanekuid? Ei ole teisi ettepanekuid. Siis vist võime ilma selle hääletamiseta minna edasi, see tähendab teha ettepanekuid Assamblee juhataja kandidaadi kohale. Palun, olge head! Julgemalt! Toomas Kork, palun.

T. Kork: Lugupeetud esimees, teen ettepaneku Assamblee juhatajaks valida hr. Tõnu Anton.

A. Rüütel: Võib-olla on veel. Sergei Petinov, palun.

S. Petinov: Уважаемый председатель, у меня предложение в качестве заместителя руководителя ассамблеи рассмотреть кандидатуру господина Койса.

A. Rüütel: Kaido Kama, palun.

K. Kama: Teen ettepaneku valida Assamblee juhatajaks härra Lauri Vahtre.

H. Eller: Lugupeetud härra Rüütel. Ma arvan, et Assamblee juhatajaks võiks olla Ülo Uluots.

A. Rüütel: Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Loeme siis need kandidaadid... Veel soovitakse sõna? Palun, Ivar Raig.

I. Raig: Austatud esimees, austatud Assamblee liikmed! Teen ettepaneku valida Assamblee juhatajaks Marju Lauristin.

S. Endre: Teen ettepaneku valida Assamblee juhatajaks härra Mart Laar.

A. Rüütel: Kas on veel sõnasoovijaid? Nüüd on meil päris palju kandidaate. Mart Laar palub sõna.

M. Laar: Arvestades seda, et ma olen juba kahe seadusandliku kogu liige, ma väga tänan usalduse eest ja palun enda kandidatuur maha võtta. Ma toetan Lauri Vahtre kandidatuuri. Tänan.

A. Rüütel: Mis siis arvatakse, Mart Laar palub taandada oma kandidatuur. Nõustume temaga. Marju Lauristin palub sõna.

M. Lauristin: Arvestades minu suurt koormust Ülemnõukogus palun oma kandidatuur taandada.

A. Rüütel: Nähtavasti tuleb nõustuda, kui Assamblee liige ise seda soovib.

E. Leisson: Lugupeetud härra esimees, lugupeetud kolleegid! Ma teen ettepaneku piirata kandidaatide arvu 10%-ga Assamblee liikmetest. Tänan.

A. Rüütel: Ma arvan, et me lubame veel härra Kelamile sõna.

7

T. Kelam: Ma tänan usalduse eest, aga ma võtaksin oma kandidatuuri maha seoses kohustustega Eesti Komitees. Ma toetan samuti härra Vahtre kandidatuuri.

A. Rüütel: Nõustume siis härra Kelami palvega. Ei ole vastuväiteid? Mis me siis teeme, peame nõu. Kas sulgeme nimekirja, sest meil on üsna palju kandidaate, keda valida. Ma ei tea, kuidas see protsentuaalselt on, ma pole jälginud, mitu kandidaati meil on üles seatud. Olete nõus sellega? Nõus. Hääletama ei hakka.

Nüüd on siis nimekirjas Tõnu Anton, Valeri Kois, Lauri Vahtre, Ülo Uluots. 4 kandidaati.

Meil on vaja valida häältelugemiskomisjon. On ettepanek, et see oleks 5-liikmeline. Kas on teisi ettepanekuid? Ei näi olevat. Siis nõustume sellega. Palun hääletada, kes on selle poolt, et häältelugemiskomisjon oleks 5-liikmeline. Palun hääletada. Poolt on 43, vastu ei ole, erapooletuid ka ei ole. Osa nähtavasti ei hääletanud. Loeme sellega hääletuse läbiviiduks. Viis inimest on siis häältelugemiskomisjoni vaja esitada. Palun esitada kandidaate.

Palun. Katsume aktiivsemalt, aeg läheb. Härra Leisson.

E. Leisson: Härra esimees, palun kanda häältelugemiskomisjoni kandidaatide nimekirja Jüri Rätsep.

A. Rüütel: Palun, Kalju Koha.

K. Koha: Lugupeetud esimees, teen ettepaneku valida hr. Kask häältelugemiskomisjoni.

A. Rüütel: Tänan. Hr. Sirendi, palun.

A. Sirendi: Lugupeetud esimees, teen ettepaneku valida hr. Kool.

A. Rüütel: Hr. Kelam.

T. Kelam: Proua Pärnaste.

A. Rüütel: Tänan. Hr. Tarand.

A. Tarand: Lugupeetud esimees, minu ettepanek on valida Juhan Talve.

A. Rüütel: Hr. Tõrre.

8

A. Rüütel: Ettepanek on nimekiri sulgeda. Selle me peame panema hääletamisele, sest veel on sõnasoovijaid. Palun siis hääletada, kes on selle poolt, et nimekiri sulgeda. 39 on poolt, et nimekiri sulgeda. Sellega loeme kandidaatide esitamise lõpetatuks.

Nüüd on meil vaja läbi viia nende esitatud kandidaatide valimised. Kandidaate sai meil palju. Kes kirjutas üles? Viis. Viis pidigi komisjonis olema, nii nagu me kokku leppisime. Nüüd oleks meil tarvis otsustada, kas me valime igaüht eraldi või kogu komisjoni koos, mis arvatakse? Nimekirja alusel kõik korraga. Ma näen, et saalis noogutatakse. Ma arvan, et me võime üksmeelselt asuda seisukohale, et hääletame koos kogu selle komisjoni 5 inimest. Palun siis hääletada!

Poolt hääletas 46, vastu ei ole keegi ja 1 oli erapooletu. Mulle toodi praegu hr. Koisi avaldus, ta palub oma kandidatuuri maha võtta. Vabandust, me lõpetame enne selle protseduuri ära.

Sellega on siis valitud häältelugemiskomisjoni: Jüri Rätsep, Peet Kask, Ott Kool, Eve Pärnaste, Juhan-Kristjan Talve.

Kuna valimisbülletäänide ettevalmistamine võtab aega, siis on otstarbekas nüüd teha vaheaeg, et häältelugemiskomisjon saaks ette valmistada. Oodake, ärge veel kohtadelt lahkuge! Tuleme hr. Koisi avalduse juurde. Ta kirjutab: Прошу мою кандидатуру в руководстве ассамблеей снять. С уважением Валерий Коис.

Mis arvatakse? Olgugi et see tuli praegu hilinemisega, võtame selle siiski vastu, kui võrd Assamblee liige seda palub. Hääletamist ei ole vaja läbi viia. Nõustume hr. Koisiga.

Nüüd kuulutame välja vaheaja ja palun mitte kuskile kaugele minna, sest me ei tea täpselt, kui palju see ettevalmistamine komisjonil aega võtab. Loodame, et nad teevad seda üpris kiiresti. Kellaga anname märku, kui on vaja koguneda. Häältelugemiskomisjonil palun kohe koguneda siiasamasse tribüüni ette, et kokku leppida!

V a h e a e g

8
9

A. Rüütel: Katsume võtta oma kohad sisse, sest aeg muudkui läheb. Palun veel kord oma kohale asuda! Ma annan sõna häältelugemiskomisjoni esimehele Jüri Rätsepale Assamblee juhatuse valimiste läbiviimiseks.

J. Rätsep: Austatud esimees, kallid kolleegid ühise eesmärgi läbi. Mulle sai osaks au olla häältelugemiskomisjoni esimees ja ma teen teile teatavaks algava valimise korra. Siinsamas saali keskukse juures vestibüülis on laud, mille tagant antakse teile valimisedel kolme kandidaadi nimega. Teie ülesanne on teha ring nime ees oleva numbri ümber. See tähendab teie eelistust. Igal on üks hääl. Kahe ringiga või muul viisil tähistatud sedel on kehtetu. Tähistatud sedeli paluksime asetada kasti, mis on siin eesukse läheduses oleva samba varjus. Niisuguselt märgituna on see sedel teie tahteavaldus juhataja ja ühtlasi ka kahe tema asetäitja valimiseks. See on minu poolt kõik. Täna tähelepanu eest!

A. Rüütel: Kas protseduurid on arusaadavad või on sellega seoses veel küsimusi? Ei ole. Siis asumegi hääletusprotseduuri läbiviimisele.

Me vist võime Assamblee istungit jätkata. Ma annan sõna häältelugemiskomisjoni esimehele Jüri Rätsepale.

J. Rätsep: Austatud esimees ja kolleegid! Teen teile teatavaks häältelugemiskomisjoni protokoll nr.2. Valimissedeleid anti välja 52, valimiskasti avamisel oli valimiskastis valimissedeleid 52. Valimissedelite lugemisel selgus, et sinna kantud kandidaatidest sai kõige rohkem häält Tõnu Anton, 35 häält, kes osutus valituks Põhiseadusliku Assamblee juhatajaks. Ülejäänud kandidaadid said häält järgmiselt: Lauri Vahtre - 16 häält, Ülo Uluots - 1 hääl, kes on seega valitud Põhiseadusliku Assamblee juhataja esimeseks ja teiseks asetäitjaks.

Ma teeksin nüüd härra esimehele ettepaneku esitada need valimistulemused kinnitamiseks Assambleele.

A. Rüütel: Palun siis hääletada valimistulemuste kinnitamiseks! Poolt on 44, vastu 1, erapooletuid 1. Sellega on siis meil juhatus olemas ja mul on võimalus temale juhtimine üle anda. Palun, Tõnu Anton, asuda siia puldi taha! Meeldivat ja tõhusat jätkuvat tööd!

Juhataja (T. Anton): Lugupeetud kolleegid Assambleest! Ma teen kõigepealt teile ettepaneku, et vähemalt täna, kuni meil ei ole reglementi, istuksid minu kõrval teie poolt Assamblee juhataja asetäitjateks valitud Assamblee liikmed! Palun!

Lugupeetud kolleegid! Tänapäevase istungi ettevalmistajate poolt on meie töö edasine käik kavandatud järgnevalt. Oodata on hr. Taagepera ettekannet, järgneb justiitsminister hr. Raidla ettekanne. Arvan, et pärast seda on vajalik kokku leppida, kes valmistavad Assamblee järgmiseks istungiks ette reglemendi projekti. Ja lõpetama peaksime täna töökorralduslike küsimustega. Ma soovin teada teie arvamust, kas meil on vajalik teha praegu lõunavaheaeg, kuivõrd osa Assamblee liikmetest pole kindlasti saanud aega lõunastada, või me peame vastu need neli päevakorrapunkti, mille kohta ma teile ettepanekud tegin. Süüa saab siin majas kuni kella kolmeni, nii et kindlasti läheb meil kauem ja tööd lõpetades vaevalt siit majast lõunat saab. Kuidas me talitame? Kuulsin saalist ettepanekuid, et lõunavaheaeg tuleks teha. On see nii? Kolleegid, teeme vaheaja vaid pooleks tunniks. Sööklad töötavad samal korrusel saali lähedal ja I korrusel. Ma palun, et kõik oleksid saalis tagasi kell pool kolm isegi siis, kui ei jõuta lõunat süüa. Poole kolmeni lõunavaheaeg.

L õ u n a v a h e a e g

Juhataja: Kell 14.37. Vaatamata sellele, et me leppisime kokku alustada kell pool kolm, on kaotused tabanud nii juhatus kui ka saali. Ma loodan, et me võime sellele vaatamata tööd jätkata. Vaheajal arutas juhatus töökorralduslikke küsimusi ja leidis, et on võimalik tänane tööpäev lõpetada hiljemalt kell 16.30. Meil on ettepanek pidada vastu selle kellaajani, arvatavasti meil selle kellaajani ei lähegi ilma vaheajata. Nagu me teatavaks tegime, on päevakorra järgi sõna hr. Rein Taageperal. Palun.

11

Lp. juhataja! Lp. Eesti Vabariigi Põhiseadusliku
Assamblee liikmed!

Kõigepealt annan ülevaate stabiilsete demokraatiate põhitüüpidest. Siis vaatlen parlamendi ja riigipea suhteid. Lõpuks esitan mõned üldmõtted põhiseadustest ja nende koostamisest.

Enne aga: kui paljud siin suudavad mingil määral lugeda prantsuse keelt? Palun käsi tõsta. Umbes 5. Saksa keelt? Ligi 20. Inglise keelt? Üle poole. See on oluline erikirjanduse järgimiseks.

Demokraatlikke süsteeme võib jagada majoritaarseiks ehk enamuslikeks ja konsensuaalseiks ehk kokkuleppelisiks.

Enamusedemokraatias surub valimissüsteem peale 2 partei süsteemi ja annab suurimale parteile preemia suurema enamuse näol parlamendis. See partei valitseb üksi. Tema taga on napilt pool valijaist või vähemgi. Sageli aga vaheldub valitsev partei poolkorrapäraselt. See enamusedemokraatia on lihtne ja tõhus suhteliselt ühtlase elanikkonnaga maal. Kui aga keele-, usu- või klassivahed on teravad, võib üks partei pidevalt võimule jääda ja teine pool võib meelegaheites vallandada kodusõja. Selle näiteks on Põhja-Iirimaa.

Kokkuleppedemokraatias seevastu annab valimissüsteem ruumi mitmele parteidele ja valitsused on tihti mitme-partei koalitsioonid, kellede taga on märksa rohkem kui pool valijaist. Otsuse tegemine on suhteliselt aeglane ja ebatõhus. Ent kirju elanikkonnaga maal on kokkuleppedemokraatia üldiselt ainsaks võimaluseks kodusõja asemel.

Eelnevale lisaks võib ka eristada unitaarseid ehk ühtseid riike ja föderaalseteid ehk liitriike. Ja nii saame kokku neli ideaaltüüpi:

1) Ühtne enamusedemokraatia, mille äärmuslikuks näiteks on Uus-Meremaa.

2) Föderaalne enamusedemokraatia - USA.

3) Ühtne kokkuleppedemokraatia - tüüpilisim on Iisrael.

4) Föderaalne kokkuleppedemokraatia - tüüpnaide Sveits.

Enamus maid on nende 4 äärmuse vahemaadel. Kõige keskmisem on Prantsusmaa, mis on enamuse ning kokkuleppe vahemaadel

ja ka föderaaalsuse ning unitaarsuse vahel. Eesti 1920 oli äärmuslikult kokkuleppeline, aga unitaarsuse ning föderaaalsuse vahel, oma tugeva kohaliku omavalitsuse tõttu. Eesti 1938 oli tugevalt majoritaarne (enamuslik) ja küllaltki unitaarne, kuna omavalitsuse autonoomia kahanes.

Kogu see demokraatiate kaardistamine ei ütle, et üks vorm on parem kui teine. Uus-Meremaa, USA, Sveits ja Iisrael on kõik tõhusad ja stabiilsed demokraatiad, ehkki igaüks väga erineval teel.

Mis riigikorda puutub, siis on märgata, et parlament on kahekojaline föderaaalseil demokraatidel ning üle 10 miljoni elanikuga unitaarseil. Kõigil alla 10 miljoni elanikuga unitaardemokraatidel on ühekojaline esinduskogu, välja arvatud Iirimaa.

Läheme nüüd esinduskoja ja riigipea suhete juurde. Võib eristada 3 ideaalvormi: Parlamentlik, presidentlik ja peaminister-presidentlik.

1) Parlamentlik - ja neid on stabiilsete demokraatiate hulgas uur enamus - oma 20 - näiteks Ühinenud Kuningriik ning Saksamaa. Täpsem nimekiri - lisa A.

2) Presidentlik - neid on stabiilsete demokraatiate hulgas vähe: USA, Costa Rica ja ehk nüüd ka Venemaa. Presidentlike süsteeme on maailmas kah oma 20, ent enamus pole stabiilselt või üldsegi demokraatlikud. Täpsem nimekiri - lisa B. Nurjunud presidentlike süsteemide nimekiri - lisa C.

3) Peaminister-presidentlik - peamiselt vaid Prantsusmaa. Üldiselt on äärmuslikud lahendused ebastabiilsemad kui mõõdukad lahendused, mis on nende põhitüüpide vahemail.

Parlamentarismi äärmuslikus vormis määrab parlament peaministri ning teised ministrid ja võib neid takistamatult tagasi kutsuda. Tulemuseks on nõrk valitsus. Riigipeaks on sümbolne kuningas või president. Superparlamentsuse praeguseks tüüpnäiteks - mida mitte teha - on Itaalia. Itaalia nõrkuseks loetakse 2 koja liigset võrdsust, parlamendi liigset sekkumist seaduste pisidetailidesse ning liiga suurt kokkuleppe nõuet. Eriti on aga

nõrkuseks salajane hääletamine parlamendis, mille tulemuseks on, et rahvasaadik ei vastuta oma valijate ega oma partei ees.

Parlamentaarset valitsust teeb tugevamaks, kui parlament nimetab ainult peaministri, jättes valitsuse koosseisu peaministri hooleks. Valdav enamus parlamentaarmaid lubab kukutatud peaministril uued parlamendivalimised välja kutsuda. Inglismaal ja Kanadas võib peaminister uued valimised korraldada millal tahes. Sel puhul on parlamentlik süsteem vägagi stabiilne, tugev ja tõhus. N!B! Parlamentlikus süsteemis ei ole seadusandlik ja täidesaatev võim selgesti eraldatud, nagu Montesquieu omal ajal soovitas. Montesquieu võimude lahususe norm on suuresti aegunud demokraatia praktikas.

Presidentluse äärmuslikus vormis määrab ja vallandab president ministreid suvaliselt. Täidesaatev võim ja seadusandlik võim on presidentluse puhul selgelt eraldatud ja paradoksaalselt on sel puhul parlament iseseisvam kui parlamentlikus süsteemis selles mõttes, et parlament võib julgelt presidendi poolt pakutud seaduse tagasi lükata, kartmata sellega kukutada ka valitsust. Nõrkuseks on, et presidendil on küll hõlbus uut algatada, ent raske projekte lõpule viia. Võib tekkida ummik presidendi ja esinduskoja vahel: "immobiilsus" President võib siis keskenduda välispoliitikale ja eirata sisemuresid - nagu praegu Bush USA-s. President võib ka katsuda diktatuurilt võimu haarata. Praktikas on kolmandik presidendisüsteeme varisenud, kui neil on järgmised jooned:

- 1) Kui valitsuse moodustamine ei vaja üldsegi rahvaesinduse heakskiitu.
- 2) Kui president võib igal ajal ministreid vallandada .
- 3) Kui esinduskogu ei saa ministreid noomida ega vallandada.
- 4) Kui esinduskogu ei saa presidendi eelarvet üldsegi muuta.

Üldiselt on nõrgema presidentliku võimuga presidendisüsteemid stabiilsemad. Ühe arvestuse järgi on autokraatiaga või sõjaväemässuga lõppenud 70% kõigist presidendisüsteemidest.

süsteemidest, ent ainult 30% parlamentaarsüsteemidest. Presidentlik kord on paratamatult enamusvalitsuslik, kuna parlamentlik kord võib olla nii enamusvalitsuslik kui ka kokkuleppeline. Vastukaaluks presidendi võimule on tal tihti keelatud uuesti kandideerida teist või kolmandat korda.

Peaminister-presidentlik kord katsub hoida presidendi võimu, siis kui see on soodne - nimelt siis, kui presidendil on esinduskogus enamuse toetus ja ta saab oma projekte lõpule viia. Kui see puudub ja ähvardab immobiilsus, viskub süsteem ümber ja muutub ajutiselt parlamentlikuks. Prantsusmaal on see lahendus olnud edukas, ent äärepealseil juhtudel varitseb siiski konflikti oht presidendi ja parlamendi poolt toetatud peaministri vahel.

Kokkuvõttes pole mitte oluline, kas parlamentlik, presidentlik või peaminister-presidentlik kord, vaid milline parlamentlus, milline presidentlus, milline peaminister-presidentlus?

Eestis on praegu kaks vastuolulist suunda: paljudel on soov kindla käe järele, mis võib tuua superpresidentluse, ja teiselt poolt on erakonnakeste soov oma mõju säilitada, mis võib tuua superparlamentluse. Soovitav on aga püsida mõõduka parlamentluse või mõõduka presidentluse piires. Need on stabiilsemad. Ja parlamentlus paistab olevat natuke stabiilsem kui presidentlus.

Stabiilsus oleneb muidugi mitte ainult põhiseadusest vaid ka väga palju rahva poliitilisest kultuurist. Nigeeria põhiseadus on vägagi USA omamoodi, aga ei pidanud vastu. Üldiselt on igatahes lühikesed ja üldsõnalised põhiseadused ajahambale paremini vastu pidanud. Mida enam lauseid, mida enam üksikasju, seda suurem on ju tõenäosus, et mõni neist aegub. Põhiseaduse püsivust soosib ka see, kui sinna pole lisatud ajutisi üleminekuaja vorme, nii tähtsad kui nad ka poleks, vaid ainult seda, mis kehtib ka veel 5 aasta pärast.

Lugupeetud Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee liikmed! Meie poole vaatavad praegu tulevad aastakümned ja isegi sajandid. Oleme siin koos selleks, et luua midagi, mis kestab,

kehtib ja on ajakohane ka siis, kui meie kõik oleme surnud ja kõik praegused poliitilised sildid on kadunud või tundmatuseni muutunud. Meie ei ole parlament. Põhiseaduslikku Assambleesse kogunedes muutume poliitikutest riigimeesteks. Meie tööle annab hinnangu ajalugu, mitte tänapäev. Olgem siis selle suure vastutuse väärilised, nii et ajalugu meist ei kirjutaks, et tegid midagi, mida oli 7 aastat hiljem vaja ümber teha, või mis 17 aastat hiljem võimaldas diktatuuri kellegi poolt, kelle nime me veel pole kuulnudki.

Kui me neljapäeval veel oleme kaelani päevapoliitikas, siis peame õhtul minema sauna ja pesema endilt kõik hetke mured, hetke nimed ning hetke sihid. Peame reedel astuma sellisesse tulevikku Eestisse, kus riigipea nimi ei ole Rüütel, kus peaministri nimi ei ole Savisaar ja teise koja esimehe nimi ei ole Kelam. On vaid riigipea X ja peaminister Y (üpsilon), või mis eales need tuleviku tiitlid võiksid olla. Ja ükskõik millise pika rea meile tundmata nimesid ajalugu paneb X-i ja Y-i asemele, meie loodud põhiseadus peab klappima. Me saame sellega hakkama. Me suudame. Me töö kestab üle aja - seesugused oleme küll!

(B. jätk)

USA
Venetsueela

C. Nurjunud presidendi-süsteeme

Weimari Saksa	1932
Kuuba	1940
Brasiilia	1946
L.-Korea	1962
Tsiili	1969
Nigeeria	
Peruu	
Uruguai	

12

A. Stabiilsed demokraatiad

9/91

(Üle 40 aasta)

Parlamentlik	Peaminister- -Presidentlik ja muud	Presidentlik
Austraalia	Prantsusmaa V	USA
Austria		Costa Rica
Belgia	Sveits	(Venetsueela)
Hollandi	(Portugal	
Iirimaa		
Iisrael	(Liibanon)	
India	(L.-Aafrika)	
Island		
Itaalia		
Jaapan	(Küpros)	
Kanada	(Uruguay)	
Luksemburg		
Norra		
(Prantsusmaa IV)		
Rootsi		
Saksa		
Taani		
Uus-Meremaa		
Ühinenud Kuningriik		
Soome		
(Hispaania)		

B. Presidendi võim: Veto, dekreedid, seaduseelnõu esitamine, eelarve esitamine, referendum; valitsuskabineti koostamine ja laialisaat, esinduskogu laialisaat, esinduskogu võimetus kabineti vastu. Kokkuvarisenud alla kriipsutatud.

0-5 palli	6-10	11-15	16-20	21-26
Austria	Soome	Argentiina	<u>Brasiilia 46</u>	
		Boliivia	Tsiili	Brasiilia
Prants.	<u>Peruu</u>	Kolumbia	<u>Weimari Saksa</u>	<u>Tsiili 69</u>
Haiti	Portugal	Costa Rica	Guatemala	Paraguay
Iiri		<u>Kuuba 40</u>	<u>L.Korea 62</u>	
		Dominik.	Mehhiko	
		Ekuador	Panama	
		Salvador	Filipiini	
		Honduras	SriLanka	
		(Island!)	(Uruguay)	
		L.-Korea		
		Namiibia		
		Nikaragua		
		<u>Nigeeria</u>		
		(Portugal 76)		

18

Juhataja: Aitäh, hr. Taagepera. Juhatus palub täna hr. Taageperale mitte veel küsimusi esitada, ilmselt on meil selleks aeg edaspidi. KÜll aga palub juhatus hr. Taageperalt nõusolekut trükkida ettekanne ja jagada see järgmisel reedel kõigile Assamblee liikmetele. Aitäh.

Meie järgmine päevakorrapunkt on justiitsminister hr. Raidla ettekanne. Palun.

J. Raidla: Lugupeetud juhataja, austatud Põhiseadusliku Assamblee liikmed! Lubage mul omalt poolt kasutada meeldivat võimalust, et jagada teiega mõningaid mõtteid meie tulevase väljatöötatava põhiseaduse võimaliku struktuuri üle. Ma tahaksin kohe alguses rõhutada, et põhiseaduse struktuur ei ole mitte teisejärguline küsimus, ta seondub kõige vahetumalt põhiseaduse sisuga, samuti nende poliitiliste valikute ja tendentsidega, mis põhiseadusesse sisse programmeeritakse. Samas ei ole ka põhiseaduse struktuur mõistetav mehhaaniliselt, kuigi, tõsi küll, ilmselt ka sisukorra lugemisel on võimalik otsustada mõningate selles seaduses tehtavate valikute ja asetatavate õiguslik-poliitiliste aktsentide üle. Põhiseaduse struktuuril nagu tema sisul on oma täht ja vaim, on oma loogika. Kui soovite, tal on oma elu, millega ta otseselt mõjutab põhiseaduse toimimise efektiivsust ja tema demokraatlikkust. Struktuur peab andma esialgseid juhtnööre selle kohta, kuhu asetatakse põhiseaduses iga üksikisiku, kodaniku, kogu rahva vabadusekaalud. Ta suunab lugejat otsima ja leidma riigivõimu lahususe põhimõtteid ja riigivõimu tasakaalusid, ta demonstreerib lugejale ka põhiseaduslikku taotlust liikumises õigusriigi poole, kus kodanik peab olema kaitstud kõigi ja kõige eest, sealhulgas ka riigivõimu eest. Niisiis ka põhiseaduse struktuur peab kinnitama ühiskonna vabadusideale ja kindlat kaitset demokraatiale mis tahes olukorras. Lubage järgnevalt peatuda mõningatel lähteseisukohtadel, mis enamikus võiksid ja osa ilmselt ka peaksid kajastuma meie põhiseaduse eelnõus.

1. Assamblee poolt väljatöötatav põhiseadus peaks olema ilmselt selle õiguslik-poliitilise traditsiooni kandja ning edasiarendaja, mis kujunes välja Eesti Vabariigis aastatel 1920-1940. Tõsi, me peame teadma oma töös kõiki teisi õiguslikke ja poliitilisi koolkondasid, kogu maailma praktikat ja kogemust, kuid mulle tundub, et see ei ole veel põhjuseks, miks me peaksime

sisenema teistesse õiguslik-poliitilistesse koolkondadesse ja kultuuridesse. Seda enam, et Eesti Vabariigi varasemate põhiseaduste ja teiste riigiõiguslike aktide analüüs, ekspertiis kinnitab nende dokumentide head juriidilist kvaliteeti. Kui pidada eeltoodud järeldust tõseks, milles ma isiklikult küll ei kahtle, on üldjoontes aktsepteeritav ka Eesti Vabariigi varasemate põhiseaduste ülesehitus. Mõistagi koos vastavate täienduste ja parandustega, sest aeg on edasi läinud, nii teoreetiline kui ka praktiline mõte on edasi arenenud.

2. Põhiseadus ja tema struktuur peaks järgima tsiviilühiskonna ülesehitamise märke. Teisisõnu, riigiorganitekeskne ühiskonnakorraldus peaks asenduma isiksusekeskse ühiskonnakorraldusega. Ühiskondlike suhete keskmesse peaks asetuma kodanik ja isiksus. Eeltoodust lähtuvalt peaks moodustama põhiseaduse iseseisva struktuuriüksuse ja seejuures äärmiselt mahuka struktuuriüksuse põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste blokk. Järgides demokraatlikke ja üldhumanistlikke eesmärke, on kõigiti loomulik, et käsitletav blokk moodustab näiteks põhiseaduse teise peatüki. Ilmselt pole enam vähimatki kahtlust, et iseseisva riigina, kes on saanud juba Helsingi protsessi täieõiguslikuks liikmeks ja kelle vastuvõtmine ÜRO liikmeks on päevade küsimus, peame me ka põhiseaduses pühendama väärrika koha inimõigustele ja nende kaitsele. See on paljuski meie Euroopasse tagasipöördumise meetodiks ja tingimuseks. Olgu märgitud, et põhiseadus peaks ilmselt lähtuma inimõiguste kohtuliku kaitse tagamise vajalikkusest, kui mitte absoluutsusest.

3. Riigivõimu demokraatlikkuse ja efektiivsuse seisukohalt on põhimõttelise tähendusega need valikud, mis te Assamblee liikmetena langetate võimude lahususe ja tasakaalustatuse suhtes. Kuigi ei tänane ettekanne ega Assamblee istung ei ole pühendatud veel sisuliste küsimuste arutelule, tahaksin siiski omalt poolt ühineda hr. Taagepera selle mõtteavaldusega, mis puudutas vajadust orienteeruda mõõdukale parlamentlusele ja mõõdukale presidentlusele. Ilmselt on meie tulevase põhiseaduse võti just nimelt selles lähenemises. Ja paljuski korrelatsioonis eelöelduga võib prognoosida, et meie tulevane põhiseadus asetub kasutatavate põhikonstruktsioonide ja põhimehhanismide poolest 1920. ja 1938.aasta põhiseaduste vahele. See on väga piltlik ütlus. Ma ei tõmba paralleele ajas, sest

1933.aasta põhiseaduse muutmise seadus jääb tõepoolest ajaliselt nende kahe tähtpäeva vahele, aga ei ole ilmselt aktsepteeritud meie töö alusena uue põhiseaduse kallal.

Eelöeldust lähtudes on selge, et vastavate peatükkide paigutus põhiseaduse struktuuris iseenesest juhib tähelepanu aktsentidele ja rollidele, mida ühele või teisele riigivõimu- ja -valitsemisorganile kavatakse anda. Seetõttu tundub üsna loogilisena, kui enne võimu- ja valitsemisorganite peatükki asub struktuuris eraldi peatükk nimetusega "Rahvus", seda sellepärast, et rahvas on suveräänsuse kandja ja ühtlasi riigivõimu kandja. Kõik riigivõimu- ja -valitsemisorganid tegutsevad temalt saadud otsese või kaudse mandaadi vahendusel.

Kuivõrd üks võimalus on asetada meie põhiseaduste kontseptsioon 1920. ja 1938.aasta põhiseaduse vahele, siis sellest tulenevalt tundub üsna loogiline need peatükid, mis reguleerivad põhiliselt riigivõimu- ja -valitsemisorganite struktuure ja pädevust, võimu jaotust ja tasakaalustatust, paigutada järgnevas järjekorras, millest võib välja lugeda, nagu öeldud, palju aktsente. Esiteks Riigikogu, teiseks vabariigi president, kolmandaks vabariigi valitsus. On täiesti selge, et need kolm blokki on omavahel üsna tihedalt seostatud, võib-olla paljuski rohkem kui põhiseaduse ülejäänud peatükid omavahel. Niisuguseks jätkuks taolisele peatükkide asetusele oleks järgmisena peatükk seadusandlusest, mis võtaks teatud valdkonnas riigivõimu teostamise mehhanismid kokku. Samuti peaks siinkohal kõrvuti seadusandlusega leidma reguleerimist välislepingute sõlmimine ja nende ratifitseerimine.

4. Taotlus üles ehitada õigusriiki eeldab seda, et ühiskonna riiklikul korraldamisel peavad kujunema kõrgemaks väärtuseks põhiseadus ja seadus. Rõhutasin just riiklikul korraldamisel. Põhiseadus ning seadused on kõrgeimaks juhiseks kõigile, ka neile institutsioonidele, kes põhiseaduse ja seadused vastu võtavad. See on küllaltki traditsiooniline, kuid tema ülekordamine tundub olevat põhjendatud.

Põhiseaduse muutmisele eraldi peatüki pühendamine on vajalik juba ainuüksi põhiseadusliku korra stabiilsuse tagamiseks. Põhiseadus ei tohi mingil juhul muutuda manipuleerimisvahendiks mis tahes institutsiooni käes. Ühiskonna turvalisus nõuab seda, et hetkelised poliitilised tundepehangud

20
21

ei võiks veel viia põhiseaduse muudatustele. Või teisisõnu, põhiseadus peab olema võimeline ise ennast kaitsma. Seda saab tagada tõenäoliselt vaid sel teel, kui põhiseaduse muutmise korda ennast saab muuta vaid põhiseaduse muutmiseks ettenähtud korras. Nagu öeldud, põhiseadus peab olema seadusekeskne. See printsiip väljendatuna ka tema struktuuris on kindlamaks garantiiks, et lammutatakse nõukogudeaegsed alluvussuhted. Seda tegemata pole põhjust loota erilisele edule ühiskonna ja riigi desovetiseerimisel, kuna seda eesmärki ei ole võimalik saavutada üksikaktsioonidega, olenemata sellest, kui palju selle ümber kärarikast poliitilist unistust ka ei väljendataks. Ainsaks reaalseks ja kõikehõlmavaks meetodiks alluvussuhete tagaplaanile surumises, kui nii võib öelda, on riiklikus struktuuris seadusjärgsete suhete mehhanismi kehtestamine.

5. Ühelt poolt riigivõimu efektiivsuse tagamiseks ja teiselt poolt kodanike kaitseks võimalike kuritarvituste eest peaksid põhiseaduses leidma kindlasti oma koha riigikontroll ja õiguskantsler. Nii üks kui ka teine on omased Eesti põhiseaduslikule traditsioonile ning suure tõenäosusega vajalikud ka meie uues põhiseaduses.

6. Meie põhiseaduslik kultuur ja traditsioon ning paljud muud kaalutlused selle juures nõuavad riigikaitse põhiseaduslikku reguleerimist. Sellel peatükil saab loodetavasti olema kõige otsesem seos ka kodanike põhiõiguste kaitsega ja loomulikult seos põhikohustustega. Riigikaitse põhiseaduslik reguleerimine peab tagama riigi julgeoleku ja ühiskonna turvalisuse. Peab tagama sealhulgas sellegi, et kaitsevägi või tema üksikud osad ei saaks mis tahes tingimustel väljuda põhiseadusliku riigivõimu kontrolli alt. Ärgem võtkem seda siinjuures mingisuguse paralleelina, kuid meie suurel naabril NSV Liidul pole siinemaale leidnud sõjavägi põhiseaduslikku reguleerimist. Ilmselt on see üks põhjusi, miks seal maal on võimalikud kõikvõimalikud kukerpallid. Niisiis käsitlegem riigikaitse reguleerimist põhiseadusega ühiskonna turvalisuse ja põhiseadusliku korra stabiilsuse tagamise meetodina.

7. Iseseisvaks teemaks on kahtlemata kohus. Seda, et ta on iseseisev, tuleb rõhutada juba põhiseaduse struktuuris, paigutades ta eraldi nii muudest riigiorganitest kui ka kontrollorganitest. Kohus peab saama kolmandaks võimuks, ta peab

olema sõltumatu kõigist teistest võimudest, olles samal ajal ka teiste võimude üheks tasakaalustajaks. Meil seisab ees kohtureform, vastavad eelnõud on praegu juba justiitsministeeriumi poolt Ülemnõukogule esitatud. Reform käsitleb kohtusüsteemi muutmist ja toob kahtlemata endaga kaasa kohtute ümberformeerimise, sealhulgas ka kaadrialase. Täpselt samuti puudutab reform prokuratuuri. Prokuratuuri reformi on väga otstarbekas programmeerida alustalana ettevalmistatavasse põhiseadusesse.

8. Põhiseaduslik struktuur ja maht sõltuvad konkreetsuse astmest, sellest konkreetsuse astmest, mida Põhiseaduslik Assamblee peab vajalikuks rakendada seaduse teksti lõplikul väljatöötamisel. Igal juhul ei saa meil olla silme ees nõukogulike konstitutsioonide sõnastusmeetodeid, mida professor Igor Gräzin on väga tabavalt nimetanud muinasjutuvestmise lõputuks heietamiseks. Nii ta ükskord esines ja siinkohal on seda kasulik meenutada. Meie põhiseadus peab tulema konkreetsuse astmelt siiski selline, et ta oleks vajaduse korral otseselt rakendatav ka kohtu poolt. See tähendab, kui on tegemist seadusandluse lüngaga, on kohtul võimalik kasutada põhiseadust ühe või teise lahendi väljatoomisel. Vaatamata sellele, millise konkreetsuse astme Põhiseaduslik Assamblee ka valib, võib täna täiesti eksimatult prognoosida kümnete ja kümnete uute seaduste vastuvõtmist, ja tõtt-öelda ei jää mul muud üle kui soovida jõudu seaduse tegijatele ja seaduse andjatele.

Kõrvuti toodud ülevaatega võimalikust põhiseaduse struktuurist paluti eelnevalt ka läbi töötada ja välja pakkuda ettepanekud võimalike toimkondade kohta Põhiseadusliku Assamblee tarvis. On üsna selge, et toimkondade kujunemisel ja nende moodustamisel on ülimalt otstarbekas silmas pidada põhiseaduse võimalikku struktuuri ja isegi kui see struktuur kujuneb nii- või teistsuguseks, võib väga suure tõenäosusega prognoosida, et need struktuuriüksused ja alajaotused, millest oli eelnevalt juttu ühes või teises seoses, ühes või teises kontekstis, saavad põhiseaduses nagunii olema. Kas neid tuleb vähem või rohkem, erinevate pealkirjade all või mitte, erinevas järjekorras või mitte, küsimuste ring põhiseaduslikul reguleerimisel on enam-vähem jääv suurus. Lähtudes taolisest lähenemisest, tahan teile teha ainult kontseptuaalse ettepaneku - moodustada Põhiseadusliku

Assamblee poolt 7 toimkonda, mis tegeleksid järgmiste põhiprobleemide blokkidega, sealjuures ma mõistagi lähtun sellest, et kõik need toimkonnad teevad pidevalt koostööd. Küsimused, millega nad hakkavad tegelema, on ju üksteisega niivõrd põhjalikult läbi põimunud. I toimkond võiks tegelda järgmiste struktuuriüksustega - preambula, üldsätted, rahvas, seadusandlus ja põhiseaduse muutmine. II toimkond - põhiõigused, vabadused ja kohustused. III toimkond - riigikogu, vabariigi valitsus, riigieelarve. IV toimkond - vabariigi president, välislepingud. V toimkond - riigikaitse. VI toimkond - kohus, riigikontroll, õiguskantsler. VII toimkond - kohalikud omavalitsused.

Lubage sellega pöngus ülevaatlik ettekanne lõpetada ja soovida loodetavasti kas kõigi või enamiku vabariigi juristide poolt Põhiseadusandlikule Assambleele jõudu tööle ja avaldada lootust, et Põhiseadusliku Assamblee poolt väljatöötatav põhiseadus kujuneb selliseks, millele saab tõepoolest rajada kogu Eesti riikluse ja tema iseseisvuse seadusandluse süsteemi. Aitäh.

Juhataja: Aitäh, härra Raidla. Juhatusel on selles päevakorrapunktis töö jätkamiseks kaks ettepanekut. Kasutades ära reglemendi puudumist, peame paremaks, kui ka härra Raidlale praegu küsimusi ei esitataks. Ja teiseks, kõigil on käes projekt Põhiseadusliku Assamblee toimkondade moodustamiseks, meil on vajalik langetada otsus, kas vastavalt sellele projektile moodustada need toimkonnad, nagu tegi ettepaneku härra Raidla. Kui hääletamise tulemusel esitatud projekt toetust ei leia, järgneb arutelu. Selle arutelu käigus on võimalik esitada vajaduse korral küsimusi härra Raidlale ja vajaduse korral võtta sõna. Kas te olete valmis selle projekti poolt või vastu hääletama või on teisi ettepanekuid? Niisiis, lugupeetud kolleegid, hääletamiseks on teile välja jaotatud otsuse projekt "Põhiseadusliku Assamblee toimkondade moodustamine". Palun hääletada. Poolt on 43 lkiiget, vastu 2 ja 1 erapooletu. Otsus "Põhiseadusliku Assamblee toimkondade moodustamisest" on vastu võetud.

Enne kui me läheme edasi järgmise päevakorrapunkti juurde, juhin teie tähelepanu sellele, et nimetatud otsuseprojekti jagati teile välja kaks eksemplari. Juhatusel on palve, et te kasutaksite teist eksemplari selleks, et märkida

sellele oma nimi selle toimkonna juurde, mille töös te soovite liikmena osaleda. On hea, kui teie eelistus ei piirdu ainult ühe toimkonnaga, teil on võimalik kas teisena või kolmandana või ka võrdväärse eelistada mitut toimkonda. Kui te täidate projekti teise eksemplari selliselt, nagu juhatus palus, ja annate selle üle täna-homme Assamblee kantselei töötajatele, siis on võimalik juhatusel järgmisel reedel esitada teile otsustamiseks projekt Põhiseadusliku Assamblee toimkondade kohta.

On palve, et te ka allkirjastaksite oma nõusoleku osaleda ühes või teises või kolmandas toimkonnas. Tänan.

Järgmine päevakorrapunkt on reglemendi projekti väljatöötamise grupi moodustamine. Juhatus on arutanud nimetatud päevakorrapunkti ja teeb teile ettepaneku moodustada nimetatud töögrupp, kuhu kuuluksid Assamblee liikmed Peet Kask ja Eve Pärnaste. Teiseks teeb juhatus ettepaneku anda neile kolleegidele aega üks nädal selleks, et esitada reglemendi projekt. Kolmandaks teeb juhatus ettepaneku anda kolleegidele Kasele ja Pärnastele õigus kaasata töösse neid Assamblee liikmeid või teisi spetsialiste, keda nad peavad vajalikuks. Sõna soovib selles päevakorraküsimuses Peet Kask. Palun.

P. Kask: Mul ongi ettepanek, et need inimesed, kes tahaksid selles töös osaleda, annaksid endast märku ja võib-olla me siis täna koguni kinnitaksime need ka oma otsusega. Minu meelest töötab töörühm hästi, kui ta on 5-liikmeline. 2 on liiga vähe.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, sisuliselt on meil tegemist kahe ettepanekuga, küllap see on hea. Kõigepealt juhatus e ettepanek, et nimetatud töögruppi kuuluksid Peet Kask ja Eve Pärnaste, et neile antakse tähtaeg 1 nädal ja et neile antakse õigus kaasata, keda nad peavad vajalikuks. Ja kolleeg Peet Kase ettepanek hakata täna arutama nimetatud töögrupi isikulist koosseisu. Kas meil on võimalik panna nimetatud ettepanekud hääletamisele, selleks et otsustada, kuidas me tööd jätkame? Kas Peet Kask protesteerib, kui me teeksime nii? Esimesena hääletame, kes on selle poolt, et reglemendi töögrupis on härra Kask ja proua Pärnaste. Hääletame. Juhatus e poolt esitatud otsuseprojekti poolt on 40, vastu 3, erapooletuid on 3. Aitäh.

Kas Peet Kask ja Eve Pärnaste peavad selle otsuse

täitmist reaalseks? Aitäh.

Meie viimane päevakorrapunkt on töökorraldusest. Juhatusel on selline ettepanek, et me koguneme samas saalis taas nädala pärast, 20. septembril kell 10.00. Juhatus arvab, et nädala pärast tuleks päevakorda võtta küsimused reglemendi projektist, toimkondade moodustamine, samuti tuleb asuda arutama ekspertide grupi poolt esitatud põhiseaduse projekti. Härra Raidla kinnitas, et meil on võimalik nädala pärast ekspertide poolt valmistatud projekt välja jagada. Ettepaneku päevakorra kohta teeb juhatus kirjalikult 20. septembril. 21.septembril jätkub Assamblee töö töögruppides-toimkondades. Assamblee liikmetel on vajalik esitada öömaja soovid kantseleisse. Kolleegid, kellel on vaja auto parkida Toompeal, palun pöörduda kirjaliku avaldusega samuti kantseleisse.

Aitäh teile, Assamblee esimene istung on lõppenud.